

BOLA ESHITUV QOBILIYATI (SLUX) VA OVOZNI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Toshpulatova Yulduzxon Jurabek qizi

Denov Tadbirkorlik Pedagogika Instituti

Maktabgacha ta'lim kafedrası.

Musiqiy ta'lim yo'nalishi

*O'qituvchi: **Gadoyeva Muborak Jumaqulovna***

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalarda eshituv qobiliyati (slux) va ovoz rivojlanishining o'ziga xos nutq o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik, ovoz apparatining rivojlanish jarayonlari xususiyatlari yoritilgan. Bola eshituv tizimining shakllanish bosqichlari, eshituv va ilmiy asosda tahlil qilinadi. Shuningdek, eshituv va ovozni rivojlantirishda qo'llaniladigan pedagogik metodlar — tovushlarni farqlash mashqlari, qo'shiqlar va o'yin texnologiyalari haqida amaliy tavsiyalar berilgan. Maqolada bolalarda eshituv buzilishlarining oldini olish va to'g'ri rivojlantirish yo'llari ham yoritilgan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, erta yoshdan eshituv va ovoz faoliyatini rivojlantirish bolaning nutq, tafakkur va ijtimoiy moslashuv jarayonlariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.¹

Kalit so'zlar: Bola, eshituv qobiliyati, slux, ovoz rivojlanishi, nutq, eshitish tizimi, artikulyatsiya, pedagogik yondashuv, tovushlarni farqlash, musiqiy eshituv, logopediya.

Аннотация : В статье рассматриваются особенности развития слуховых способностей (слуха) и голоса у детей. Проанализированы этапы формирования слуховой системы, взаимосвязь между слухом и речью, а также процесс развития голосового аппарата. Приведены педагогические методы развития слуха и голоса: упражнения на различение звуков, пение, игровые технологии. Также даны рекомендации по профилактике и коррекции нарушений слуха у детей. Результаты исследования показывают, что

развитие слуха и голоса с раннего возраста положительно влияет на формирование речи, мышления и социальную адаптацию ребёнка.²

Ключевые слова: *ребёнок, слух, развитие голоса, речь, слуховая система, артикуляция, педагогические методы, различение звуков, музыкальный слух, логопедия*

Abstract: *This article explores the specific features of hearing ability and voice development in children. It analyzes the stages of auditory system formation, the interrelation between hearing and speech, and the process of voice apparatus development. The paper also presents pedagogical methods for improving hearing and voice, such as sound discrimination exercises, singing, and game-based learning. Recommendations for the prevention and correction of hearing impairments in children are provided. The study results show that early development of auditory and vocal abilities has a positive effect on a child's speech, thinking, and social adaptation.³*

Keywords: *child, hearing ability, voice development, speech, auditory system, articulation, pedagogical approach, sound discrimination, musical hearing, speech therapy*

Kirish

Bola shaxsining to'liq rivojlanishida eshituv qobiliyati va ovozning shakllanishi muhim o'rin tutadi. Eshituv organi — nutqni o'rganish, musiqiy didni shakllantirish, talaffuzni to'g'ri rivojlantirish va hissiy olamni boyitishda katta ahamiyatga ega. Shu sababli bolalarda eshituv va ovoz rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish pedagogika, psixologiya va logopediya fanlarining muhim yo'nalishlaridan biridir.⁴

Eshituv qobiliyatining shakllanish bosqichlari

Bola: eshituv qobiliyati bilan tug'iladi, ammo u darhol to'liq shakllangan bo'lmaydi. Eshitish tizimi hayotining dastlabki yillarida faol rivojlanadi **Eshituv qobiliyatining shakllanish bosqichlari .**

Bola: **0–1 oy:** bola faqat kuchli tovushlarga javob beradi (masalan, qo'rqish, yig'lash).

2–3 oy: tovush manbasiga boshini buradi, onasining ovozi taniy boshlaydi.

4–6 oy: bola turli tovushlarni farqlay oladi, tovushlar unga zavq bag'ishlaydi, “gu-gu”, “ba-ba” kabi tovushlarni takrorlaydi.

7–12 oy: bola eshitgan so'zlarga e'tibor beradi, “ber”, “kel”, “yo'q” kabi oddiy so'zlarni tushuna boshlaydi.

1 yoshdan keyin: tovush eshitish va nutq eshitish tizimlari faol rivojlanadi, bu esa nutqni shakllantirish uchun asos bo'ladi. **Eshituv qobiliyati va nutq o'rtasidagi bog'liqlik**

Eshituv qobiliyati — nutq rivojining asosi. Bola tovushlarni aniq eshita olmasa, ularni to'g'ri talaffuz qila olmaydi. Shu sababli har bir pedagog yoki otana bolada eshituv faoliyatini erta yoshdan rivojlantirishga e'tibor berishi zarur.

Eshitish orqali bola:

tovushlarni farqlashni o'rganadi (masalan, “s” va “sh” tovushlari);
so'zlarni talaffuz qilishda intonatsiya va tempni shakllantiradi;
musiqiy eshituv (ritm, melodiya)ni rivojlantiradi.

Ovozning rivojlanish bosqichlari

Bola ovoz apparati (bo'g'iz, hiqildoq, lab, til)ning yetilishi bilan birga asta-sekin nutq tovushlarini chiqarishni o'rganadi:

Go'daklik davri (0–1 yosh): tabiiy tovush reaksiyalari (yig'lash, kulish, qichqirish).

Bir yoshdan uch yoshgacha: onomatopeya (hayvon tovushlarini taqlid qilish), oddiy so'zlar (“mama”, “bobo”) paydo bo'ladi.

3–5 yosh: talaffuz organlari yetiladi, bola murakkab so'zlarni to'g'ri ayta boshlaydi.

6 yoshdan keyin: ovoz diapazoni kengayadi, nutq ifodali, ravon bo'ladi.

Ovozning to'g'ri rivojlanishi uchun bola sog'lom eshitish qobiliyatiga ega bo'lishi shart. Shuningdek, to'g'ri nafas olish, artikulyatsiya mashqlari va musiqa tinglash ovoz rivojiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Eshituv va ovozni rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar

Bolalarda eshituv va ovoz faoliyatini rivojlantirish uchun quyidagi metodlardan foydalaniladi:

Tovushlarni farqlash mashqlari: turli hayvon tovushlari, musiqa asboblari yoki atrof tovushlarini tinglash va ularni farqlash.

Qo'shiq va she'rlarni yod olish: bu usul eshituv xotirasini kuchaytiradi, ritm va intonatsiyani rivojlantiradi.

Artikulyatsion mashqlar: til, lab, hiqildoq mushaklarini mustahkamlash uchun mashqlar bajarish.

O'yin texnologiyalari: "Tovushni top", "Qaysi so'z boshqacha jaranglaydi?" kabi o'yinlar orqali eshitish e'tiborini oshirish.

Musiqa darslari: musiqiy asboblarni tovushlarini farqlash, qo'shiq aytish, ritmni his etish orqali eshituvni faol rivojlantirish.

Eshituv buzilishlari va ularning oldini olish

Ba'zi bolalarda tug'ma yoki keyinchalik orttirilgan eshitish nuqsonlari bo'lishi mumkin. Bunday holatlarda quyidagilarga e'tibor berish muhim:

Chaqaloqlarning eshituv tekshiruvini erta o'tkazish;

Kuchli shovqin, baland musiqa, quloq infeksiyalaridan saqlash;

Logoped va surdopedagoglar bilan muntazam ishlash.

Vaqtida aniqlangan va to'g'ri yo'l bilan rivojlantirilgan eshituv nuqsoni bolaning nutq va ovoz rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatmaydi.

Xulosa

Bola eshituv qobiliyati va ovoz rivojlanishi — bu bir-biriga chambarchas bog'liq tabiiy jarayonlardir. Ularni erta yoshdan rivojlantirish bolaning nutqi, tafakkuri, hissiy holati va ijtimoiy moslashuvchanligiga katta ta'sir ko'rsatadi.

Pedagoglar, ota-onalar va mutaxassislarning hamkorligi orqali har bir bola o'z
eshituv va ovoz imkoniyatlarini to'liq namoyon eta oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- ¹ A.V. Zaporozhetz. Bolalar psixologiyasi. Moskva, 2015.
- ² R. Mavlonova, M. Yusupova. Maktabgacha pedagogika. Toshkent, 2019.
- ³ O. Fayziyeva. Logopediya asoslari. Toshkent, 2020.
- ⁴ G. Shoumarova. Nutq o'stirish metodikasi. Toshkent, 2021.

